

Studievejledning for Modul 2

Forløb E

Velfærdsstaten i økonomisk og
politisk belysning

Forelæsning v/Johannes Andersen i Auditorium T

Det Samfundsvidenskabelige Basisår
Aalborg Universitet
Forårssemesteret 2006

Indholdsfortegnelse

Forløbsbeskrivelse	5
Forslag til projektemner.....	5
Gruppearbejde.....	6
Vejledning.....	6
Vejledende krav til projektrapporten.....	7
Forløbsforelæsninger - beskrivelse.....	9
Forelæsningsrækken	9
Pensum til forelæsningerne.....	11
Grundlitteratur – Forløb E	12
Litteratursøgningskursus.....	14
Videnskabsteori - Retningslinier	14
Videnskabsteori - Øvelser/Seminar	14
Videnskabsteori - Del 1-10.....	16
Del 1: Introduktion til videnskabsteori som disciplin.....	16
Del 2: Teorier om videnskabernes udvikling. Kuhns paradigmatteori og Poppers falsifikationisme.....	17
Del 3: Introduktion til positivisme og historisme.....	17
Del 4: Marxisme og Kritisk Teori	18
Del 5: Fænomenologi, hermeneutik og postmoderne teoridannelser	18
Del 6: Tematisk eksempel og kunsten at mikse videnskabsteoretiske positioner.....	18
Del 7: Problemstillingens faglige relevans, kernebegreber og teoriforståelse.....	19
Del 8: Projektets teoretiske og empiriske grundlag	20
Del 9: Projektets opbygning og design	20
Del 10: Projektets værdimæssige og etiske grundlag og implikationer.....	21
Litteraturliste - Videnskabsteori	23
Provokationer – til brug ved gruppedannelse	24

Forløbsbeskrivelse

Formål

At belyse rammebetingelserne for velfærdsstatens eksistens og udvikling samt diskutere samfundsvidenskabernes metodologiske muligheder for at fastlægge sådanne rammebetingelser. I forlængelse heraf behandles bl.a. globaliseringens konsekvenser for nationalstaternes økonomiske og politiske autonomi.

Indhold

I efterårssemesteret blev grundlaget for analyser af velfærdsstaten lagt; Velfærdsstaten som begreb samt dens historiske udvikling blev præsenteret sammen med de grundlæggende redskaber til behandling af økonomisk politik. I dette projektforsøg vil vi med udgangspunkt i denne viden bevæge os et skridt nærmere de analyser der er foretaget af bl.a. Regeringens Velfærdskommission og Den Alternative Velfærdskommission. Hvilke antagelser bygger argumenterne på, og hvor ligger roden til uenigheden? Er velfærdsstaten truet, og hvis den er, hvad er det så der udgør truslen?

For at kunne besvare disse spørgsmål er det ikke tilstrækkeligt at se på den ideologiske debat for og imod velfærdsstaten – vi må se nærmere på, hvilken rolle det er velfærdsstaten spiller i vores økonomi. Hvorfor overhovedet have en stat og hvilke opgaver er det staten udfylder? Dernæst kan man se på, hvad der bør bestemme omfanget af opgaveløsningen og hvordan den kan finansieres. Endelig rejses en række diskussioner om velfærdsstatens overlevelsessevne.

Forslag til projektemner

- Kan man tale om en stigende forsørgerbyrde, og udgør den i så fald et problem?
- Udgør en stigende globalisering et problem for velfærdsstaten?
- Hvilken rolle spiller kortsigtede kapitalbevægelser for nationalstaternes økonomisk-politiske autonomi?
- Hvilken sammenhæng er der mellem vækst og fordeling?
- Hvad skal vi med efterlønnen?
- Er en ny skattereform nødvendig, og hvordan bør den i givet fald se ud?
- Hvilken rolle spiller produktiviteten i den off. sektor for skattestatens overlevelsessevne?
- Bør SU'en afskaffes?

Gruppearbejde

På forløb E har grupperne, udover projektarbejdet, en række andre opgaver. Formålet med disse øvrige opgaver er dels at understøtte projektarbejdet, og dels at fremme forståelsen af de temaer forløbet rejser. Der ligger også et pædagogisk sigte i den form vi har valgt. Ved at lade projektgrupperne starte med at arbejde med nogle meget konkrete opgaver er håbet, at det vil lette det senere arbejde med projektet, og at det samtidig vil føre til et større engagement i, og udbytte af, seminaraktiviteterne. Seminaraktiviteterne er der ikke for at aflede opmærksomheden fra projektarbejdet, men for at gøre projektarbejdet mere spændende, og i den sidste ende lede til bedre projektrapporter og større udbytte for jer. Om dette lykkes afhænger i høj grad af gruppernes (og de enkelte gruppemedlemmers) indsats.

Gruppedannelse

Grupperne dannes efter den indledende forelæsning (dvs. mandag d. 6/3). Det der skal styre gruppedannelsen er nogle overordnede temaer; vi vil, gennem en række (forhåbentlig) provokerende udsagn, lede jer i retning af en række temaer, men forhåbentlig har i også nogle bud på temaer der kan tages op. I behøver ikke på dette tidspunkt at bekymre jer om egentlige problemstillinger.

Gruppens opgaver i første periode

Gruppens opgaver i første periode er først og fremmest, gennem diskussioner og præsentationer, at bearbejde kursislitteraturen. For at I kan dele præsentationsopgaverne bedst muligt imellem jer, er det en god ide, hvis I danner jer et overblik over de forskellige præsentationer I skal forestå i perioden. I behøver ikke alle "komme på scenen" ved hver præsentation I er ansvarlige for, men vi forudsætter, at hele gruppen er med i det arbejde der fører frem til præsentationen, og det er en god idé, hvis i alle prøver at præsentere mindst en gang.

Gruppen bidrager med følgende:

1. fremlæggelse i forbindelse med forelæsninger
2. fremlæggelse af grundlitteratur
3. fremlæggelse af øvelser i videnskabsteori
4. præsentation af projekt

Vejledning

Ved forløbet har vejlederne naturligvis den traditionelle rolle i forbindelse med projektarbejdet. Men vejlederne spiller også en vigtig rolle i forbindelse med forelæsningsrækken. I kan altså bruge jeres vejledere i forbindelse med de præsentationer i skal lave som en del af forelæsningerne.

Vejledende krav til projektrapporten

Hovedkravet til projektrapporten er, at der er en klar og velargumenteret sammenhæng mellem problemstilling/problemformulering, teorier/forklaringer, empiriske undersøgelser og konklusion (den "røde tråd").

Projektrapporten bør i hovedtræk indeholde (rækkefølgen er ikke bindende):

- En kort redegørelse for emnet.
- Hvad er der tidligere skrevet om emnet/problemfeltet¹ ud fra forskellige faglige eller tværfaglige synsvinkler (bl.a. i kursuslitteraturen)?
- Overvejelser over forskellige typer af problemstillinger¹ og begrundelse for valg af problemstilling.
- En specificeret problemformulering, altså en kort og klar formulering af rapportens hovedspørgsmål.
- En diskussion af problemstillingens relevans. Hvorfor er den interessant? Hvem er den et problem for?
- *Dokumentation* af problemstillingen, det vil sige en redegørelse for de teorier/forklaringer, der problematiseres, og empirisk dokumentation for påstande om faktiske forhold.
- Præcisering af problemformuleringens centrale begreber m.v.
- Argumentation for *afgrænsninger*, for valg og fravalg m.h.t. tid, rum etc.
- En *operationalisering*² af problemstillingen. M.a.o. hvordan skal analysen af problemstillingen gribes an (operationaliseres), og hvorfor netop på denne måde? Operationaliseringen kan omfatte opstilling af og argumentation for undersøgelses spørgsmål eller hypoteser. Den skal omfatte:
  - *Argumentation for valg af projektmetode/-design* - det vil sige metodisk opbygning af projektet.
  - *Argumentation for valg og fravalg af teorier/forklaringer.*
  - *Argumentation for valg og fravalg af empiri.* Såfremt der gennemføres en selvstændig empirisk dataindsamling, skal der ligeledes argumenteres for relevansen heraf.
- I forbindelse med analysen skal der ske en vurdering af videnskabelig litteratur i forhold til problemstillingen: På hvilken måde er litteraturens problemstilling og resultater relevante? Er resultater dokumenterede? Er fortolkninger rimelige?

---

¹ Begreberne er præciseret i Olsen, Poul Bitsch og Kaare Pedersen (red): *Problemorienteret projektarbejde – en værktøjsbog*. Roskilde Universitetsforlag, 2003, Kapitel 2

² Se Olsen og pedersen(2003), Kapitel 9

- Ligeledes skal der være en fortolkning af anvendt datamateriale og kilder i forhold til problemstillingen. Hvis relevant præsenteres data i tabeller og diagrammer. Der skal argumenteres for metoder til empirisk dokumentation og for fortolkning af den valgte empiri.
- En konklusion.

I studieordningen står anført, at P.3 afsluttes med en projektrapport, *hvori indgår en angivelse af hensigtsmæssige organiseringer af det gruppebaserede projektarbejde med henblik på at styrke egen læring og læreprocesser i relation hertil.*

For at implementere disse krav bør procesdelen i rapporten typisk indeholde:

- Kort beskrivelse af vigtige elementer i måden gruppen har arbejdet på og argumentation for, hvorfor netop disse elementer er vigtige at hæfte sig ved i netop jeres gruppe (stikord: kommunikation, organisation, samarbejde med vejleder, informationssøgning, forudsætninger, samarbejdsaftaler, roller, læringsstile eller andet, I vurderer har haft væsentlig betydning for jeres gruppebaserede projektarbejde).
- Analyse af fordele og ulemper ved jeres måde at arbejde på i relation til gruppe-medlemmernes egen læring og det gruppebaserede projektarbejde som helhed.
- Reflektioner over fremtidige hensigtsmæssige måder gruppens projektarbejde bør organiseres på - altså et fremadrettet perspektiv, der tager afsæt i analysen af ovenstående vigtige elementers betydning for egen læring og læreprocesser i relation til det gruppebaserede projektarbejde.
- Procesdelen bør ikke fylde mindre end 5 sider.

Projektrapporten skal have en klar struktur og være formuleret i et sagligt og præcist sprog. Formelle krav til dokumentation (kildeangivelse, litteraturliste) og præsentation (citater, tabeller og figurer) skal være opfyldt.

Rapporten må højst fylde 80 normalsider á 2400 enheder. Sidetallet er inkl. litteraturliste, eventuelle bilag, procesdel, osv. Projektet for individuelle må max. fylde 30 sider inkl. litteraturliste, eventuelle bilag m.m.

Forløbsforelæsninger - beskrivelse

Der holdes traditionelle forelæsninger ved forløbet, men mindst lige så vigtig er gruppearbejder og gruppepræsentationer i forbindelse med forelæsningerne. Ved forelæsningerne vil vi fokusere på det stof i kursuslitteraturen, som det kan være svært at fordøje uden assistance.

Efter hver forelæsning får grupperne en række spørgsmål som skal behandles inden næste forelæsning. Nogle gange får alle grupper samme spørgsmål, andre gange vil grupperne få forskellige spørgsmål. I alle tilfælde bliver en eller flere grupper ansvarlige for at præsentere besvarelsen ved næste forelæsning. Vejlederne vil være til rådighed umiddelbart efter forelæsningen. Det forventes altså, at arbejdet med spørgsmålene starter efter forelæsningen, og det er derfor vigtigt, at alle har læst kursuslitteraturen INDEN forelæsningen.

Næste forelæsning starter så med diskussion af de spørgsmål der var afledt af foregående forelæsning. Dette giver også forelæseren en chance for at opsummere eller understrege ting som grupperne har haft problemer med. Men først og fremmest er det jer der er på de første 45 min. af hver forelæsning.

Forelæsningsrækken

1. *Introduktion: Velfærdskommissionens arbejde – metoder og konklusioner.*

Udover at fungere som en introduktion til hele forløbet, er formålet også at give en oversigt over de væsentligste konklusioner i Velfærdskommissionens afsluttende rapport, og diskutere, hvilke metoder der ligger til grund for konklusionerne. Herunder en introduktion til Velfærdskommissionens model; Dream.

2. **Velfærdsstaten**

Diskussion af forskellige forklaringer på statens opståen og forskelle mellem begreberne velfærdsstat og velfærdssamfund. Definition af velfærdsstaten samt diskussion af velfærdsstatens rationale.

Litteratur: Barr, kap. 1, Andersen 1996

3. **Fordeling og social retfærdighed**

Samfundsteorier og teorier om social retfærdighed samt deres implikationer for velfærdsstaten. Herudover diskussion af, hvordan måler man fordeling af formue og indkomst, og hvorvidt man kan måle samfundets velfærd ud fra økonomisk teori.

Litteratur: Barr, kap. 3

4. **Mikroøkonomisk teori: Statsintervention**

Mikroøkonomisk teori handler om, hvordan agenter (forbrugere og producenter) maksimerer deres nytte/profit. Vi skal diskutere, hvilke konsekvenser dette udgangspunkt har for samfundsniveauet. Er der overhovedet plads til statsin-

tervention, og er det muligt at tale om samfundets nytte eller velfærdsniveau. Står vi som samfund overfor et valg mellem effektivitet (høj vækst) og social retfærdighed (udligning af formue/indkomst forskelle), eller er det muligt at nå begge mål?

Litteratur: Barr, kap. 4

5. **Mikroøkonomisk teori: Forsikring**

Udover at intervenere med henblik på økonomisk effektivitet og social retfærdighed, udbyder velfærdsstaten også forsikringsordninger til sine borgere. Kunne denne forsikring lige såvel udbydes af private forsikringselskaber, eller er der forskelle mellem social forsikring og aktuariel forsikring, der kunne begrunde statens rolle?

Litteratur: Barr, kap. 5

6. **Makroøkonomisk teori: Stabilitet**

Makroøkonomisk teori bidrager også til forklaringer af statens rolle i det økonomiske system. I makroøkonomien tages der udgangspunkt i aggregerede størrelser, og den makroøkonomiske tilgang til velfærdsstaten fokuserer således på, hvordan staten kan være med til at afbøde eventuelle negative konsekvenser af agenternes samspil på de frie markeder. Spørgsmålet er først og fremmest, hvorvidt velfærdsstaten kan bidrage positivt til stabiliteten af det økonomiske system så situationer med høj arbejdsløshed eller høj inflation undgås.

Litteratur: Brink, kap. 4 + 7

7. **Definitioner og målelighed: Velfærd eller nationalindkomst?**

Økonomisk teori fremstår ofte som en eksakt videnskab hvor alt kan måles og vejes. Sandheden er imidlertid, at det er meget svært at definere begreber som velfærd og indkomst – specielt hvis disse størrelser skal kunne relateres til målelige størrelser i den virkelige verden. Velfærdscommissionens arbejde bevidner også, at det er meget svært at anvende de mikroøkonomiske begreber på konkrete problemstillinger.

Litteratur: Barr, kap. 6, Jespersen(2005)

8. **Velfærdsstatens finansiering**

Vi har begrundet offentlige udgifter ud fra økonomisk teori, hvad enten formålet er stabilitet eller økonomisk efficiens. Men hvordan finansieres disse udgifter? Principielt har staten 3 muligheder for at finansiere sine udgifter; 1. lade seddelpressen køre, 2. indgå gæld/udstede statsobligationer, 3. inddrive skatter. Hvad kan økonomisk teori sige om valget mellem disse finansieringsmetoder, og hvor afgørende er det, på hvilken måde man inddriver skatter (incidens og effektivitetstab ved beskatning)?

Litteratur: Barr, kap. 7

9. **Velfærdsstatens overlevelsessevne: Demografi**

Et af de forhold der førte til velfærdskommissionens nedsættelse var den demografiske udvikling: I fremtiden må vi forvente langt flere ældre udenfor arbejdsstyrken i forhold til arbejdsstyrkens størrelse – og det vil lægge pres på både velfærdsstatens udgifts- og indtægtsside. Vi skal forsøge at vurdere omfanget af problemet samt diskutere forskellige løsningsmodeller, herunder løsninger fremsat af velfærdskommissionen.

Litteratur: Brink, kap. 11

10. **Velfærdsstatens overlevelsessevne: Globalisering**

Globalisering er ofte fremsat som en trussel for velfærdsstaten. Hvad er argumenterne for dette, og hvordan kan problemerne afhjælpes? Vil globalisering føre til konvergens mellem verdens nationer, eller vil man forsat kunne tale om lande på forskellige ”udviklingsniveauer”?

Litteratur: Hay

11. **Velfærdsstatens overlevelsessevne: Skattestaten**

En forudsætning for velfærdskommissionens arbejde er, at skatteniveauet ikke må/kan stige. Allerede i begyndelsen af det 20. århundrede påpegede Goldscheid en indbygget konflikt i skattestatens eksistens; vi stiller større krav til staten, end de skatter vi er villige til at betale, retfærdiggør. 80 år efter Goldscheid påpegede denne konflikt eksisterer skattestaten stadig – men kan man forestille sig, at den også eksistere om endnu 80 år?

Litteratur: Goldscheid

12. **Velfærdsstatens overlevelsessevne: Produktivitetsudvikling**

En forklaring på den offentlige sektors ”vokseværk” er borgernes stigende krav til staten, men Baumol’s ”cost disease” påpeger, at selv med konstante præferencer mellem offentlige og private goder, må vi forvente, at den offentlige sektors andel af BNP vil stige. Roden til Baumols sygdom ligger i forskellige produktivitetsudviklinger i hhv. den offentlige og den private sektor.

Litteratur: Baumol

Pensum til forelæsningserne

- Andersen, Heine, ”Individuelle valg, rationalitet og velfærd” kap. 2 i ”Rationalitet, velfærd og retfærdighed”, 1996.
- Barr, ”Economics of the Welfare State”, 4. udg. 2004.
- Baumol, ”The macroeconomics of unbalanced growth”, American economic review 57(3) p. 415-26. 1967.
- Brink, Helge, ”Makroøkonomi – Introduktion til teori og politik” 2001.
- Hay, Colin, ”Globalization’s impact on states”, kap. 9 I ”Global Political Economy” ed. John Ravenhill. Oxford university press 2005.

- Goldscheid, Rudolf, "A sociological approach to problems of public finance", International economic papers no. 4 1954.
- Jespersen, Jesper, "Regeringens velfærdskommissions brug af økonomisk teori og beregningsmodel" kap. 3.2 i "Velfærdssamfundets fremtid".
<http://www.mobilisering.dk/Rapport%20nr.%201.pdf>
- Baumol, "The macroeconomics of unbalanced growth", American economic review 57(3) p. 415-26. 1967.

Supplerende materiale

- "Velfærdssamfundets fremtid – En kritik og perspektivering af Regeringens Velfærdskommission – og nogle alternativer", Rapport nr. 1, Den Alternative Velfærdskommission. <http://www.mobilisering.dk/Rapport%20nr.%201.pdf>
- Diverse rapporter fra velfærdskommissionen: <http://www.velfaerd.dk>

Grundlitteratur – Forløb E

Grundlitteratur er et udvalg af litteratur som er central for de problemstillinger der arbejdes med i forløbet. Det drejer sig bl.a. om nogle kapitler i lærebogen som ikke gennemgås i forelæsningsrækken samt andet litteratur der giver en grundig indføring i aspekter af forløbets tema. Der præsenteres ved forløbets start en foreløbig liste. Tanken er, at hver gruppe vælger et kapitel eller en artikel på denne liste, som de efter forelæsnningernes afslutning, præsenterer for holdet. Gruppen kan i samarbejde med deres vejleder selv finde alternativ litteratur.

Vi har valgt at operere med begrebet grundlitteratur af to årsager. For det første tvinger det hver gruppe til at have et fælles udgangspunkt som grundlag for deres projektarbejde. For det andet udvider det antallet af temaer vi kan nå omkring i forløbet – vi får med andre ord glæde af hinandens arbejde.

Når grupperne har valgt grundlitteratur revideres listen så der er et element for hver gruppe, og den reviderede liste indgår herefter i pensum. Dette betyder naturligvis også, at det forudsættes at alle har læst kapitlet/artiklen når den præsenteres.

Foreløbig liste af grundlitteratur (reduceres til 1 artikel pr. gruppe)

Aage, Hans, "Rationel omfordeling", Djøf, 04.10.2004.

Andersen, Heine, "Kollektiv handlen, strategisk rationalitet og velfærd", kap. 3 i "Rationalitet, velfærd og retfærdighed", 1996.

Finansministeriet, "Redegørelse om den offentlige sektor 1988", kap. 192 "Den offentlige sektors ressourcebehov på lang sigt".

Késenne, Stefan, "Can a basic income cure baumol's disease?", Journal of cultural economics, vol. 18 p. 93-100. 1994.

Mossin, Axel, "Velfærdssamfundets ideale indhold; det gode liv I det gode samfund". Københavns Universitet.

Mossin, Axel, "Velfærdsstatens politiske og ideologiske grundlag". Københavns Universitet.

Mossin, Axel, "Velfærdssamfundets real-økonomiske, finansielt-økonomiske og etisk-økonomiske grundlag". Københavns Universitet.

Okun, Arthur M. "Equality and efficiency – the big tradeoff", brookings 1975:

- Kap. 1: Rights and dollars
- Kap. 2: The case for the market
- Kap. 3: Equality of income and opportunity
- Kap. 4: Increasing equality in an efficient economy

Ramsey, Frank P., "A Mathematical Theory of Saving", 1928, Economic Journal.

Schumpeter, Joseph A., "The crisis of the tax state", International economic papers no. 4, Macmillan 1954.

Sørensen, Christen, "Effektivitet og/eller fordeling", kap. 8 i "Økonomisk fordeling", systime 1999.

Sørensen, Christen, "Demografi: Genstandsområde og interessefelter", kap. 1 i "Demografi", systime 2002.

Zambelli, Stefano, "On some serious methodological problems concerning the analysis of the Danish Welfare Commission and the use of the DREAM model", 8790789768, Aalborg: Department of Economic, Politics and Public Administration, s. 19, 2006.

Litteratursøgningskursus

Informationssøgningskursus/SWIM (streaming webbased information modules)

Lær at søge information til jeres projekt.

Aalborg Universitetsbibliotek tilbyder at lære projektgrupperne at søge information på en hensigtsmæssig og brugervenlig måde til det projekt I sidder med her og nu. Med udgangspunkt i jeres emnebeskrivelse eller problemformulering vil I sammen med bibliotekets undervisere finde frem til, hvad der er godt at gøre i den situation, som I står i nu, og finde frem til, hvor I kan finde relevant information til jeres projekt. Undervisningen varierer mellem videorollespil, eksempler på relevante informationsressourcer og vejledning i informationssøgning i forhold til jeres projekt. Projektgrupperne må gerne have lavet en problemformulering. Der arbejdes konkret ud fra de enkelte gruppers problemformulering.

Tid: 2 timer og 45 min

Sted: EDB-lokalet, Strandvejen 19, plan 4, lokale 430

Deltagere per hold: 25-30 personer eller 4-5 projektgrupper.

Videnskabsteori - Retningslinier

Bestemmelserne for krav til videnskabsteori, herunder til øvelser, seminarer og evaluering vil senere blive lagt på nettet. Kontaktperson vedr. videnskabsteori er Carsten Heyn-Johnsen. Der kan ikke forventes egentlig faglig vejledning, men vejlederen er naturligvis behjælpelig, hvor han kan, herunder særligt med forståelsen af kravene til videnskabsteori.

Evalueringen af videnskabsteori, der samtidig kan fungere som en diskussion af rapportens problemstilling, foregår i et fremlæggelsesseminar. Der kan i seminaret deltage flere grupper, f.eks. med fremlæggelse fra én gruppe og efterfølgende opposition fra en anden. Vejlederen er eksaminator, og Carsten Heyn-Johnsen er censor for de grupper, han ikke selv vejleder.

Tidspunktet for evalueringen aftales mellem vejledere og censor. Eventuel omprøve finder sted i august.

Videnskabsteori - Øvelser/Seminar

Formålet med seminaret er, at diskutere gruppernes besvarelser på de to øvelser der stilles i de videnskabsteoretiske forelæsninger d. 3. og 19. april.

Sigtet i øvelserne er at overveje problemformuleringen i samfundsvidenskabelige projekter. Det drejer sig om problemidentifikation, problemafgrænsning og begrebsanvendelsen. Endvidere er det en hensigt i øvelserne, at grupperne overvejer den videnskabelige målsætning i deres projekt.

Da jeres projekter på dette tidspunkt må forventes at være på et ”umodent stadie” har vi valgt, at relatere øvelserne i videnskabsteori til jeres grundlitteratur, dvs. til den problemstilling grundlitteraturen rejser, eller til en mulig problemstilling afledt af jeres grundlitteratur. De videnskabsteoretiske øvelser præsenteres derfor også i relation til præsentationen af jeres grundlitteratur.

Seminaret er en fremlæggelse og diskussion af den problemstilling grupperne har valgt at arbejde med i forhold til de to øvelsers videnskabsteoretiske temaer. Fremlæggelsen og diskussionen foregår i plenum. Hver gruppe tildeles en opponentgruppe med ansvar for en forberedt kritik af gruppens problemformulering. (En plan over rækkefølgen for diskussionen af gruppernes oplæg, og tildelingen af opponentgrupper meddeles senere).

Tirsdag d. 2. maj, senest kl. 10.00, skal alle gruppers problemformuleringer foreligge i 6-8 eksemplarer. Der lægges et eks. i hver af de andre gruppers posturum, 1 eks. i Carsten Heyn-Johnsen's posturum samt 1 eks. til sekretariatet.

For at seminaret kan afvikles med mening og udbytte, skal de skriftlige problemformuleringer være så specificerede og udbyggede, at de kan danne grundlag for en oplysende diskussion og kritik. Derudover vil grupperne kunne præcisere og udbygges deres problemformuleringer i en, ca. 10 minutters, mundtlig præsentation på seminaret.

Videnskabsteori - Del 1-10

v/Mogens Rüdiger, Jens Ulrich, Jes Adolphsen og Gitte Harrits Sommer

Kursets formål og indhold

De første dele af undervisningsforløbet (del 1-6) har til formål at give et overordnet billede af, hvordan et videnskabsteoretisk landkort kan beskrives. Hensigten er at præsentere en bred vifte af centrale videnskabsteoretiske traditioner. På denne vis opnås et videnskabsteoretisk overblik, som senere kan bringes i spil, når man i praksis skal arbejde med videnskabsteoretiske refleksioner i forbindelse med projektarbejde. Denne del af forløbet afsluttes med nogle anbefalinger og eksempler på, hvordan forskellige og hvordan et miks af forskellige videnskabsteoretiske traditioner kan berige et projektarbejde.

De resterende dele af undervisningsforløbet (del 7-10) har til hensigt at belyse erkendelsesmæssige forudsætninger for og konsekvenser af de valg, der træffes i løbet af projektarbejdet. Her suppleres forelæsninger med øvelser i projektgrupperne og seminarer i storgrupperne (indenfor projektforsløbene) med fokus problemformuleringer og projektdesign/operationalisering. Projektgrupperne sammenfatter deres arbejde i et seminarpapir, der fremlægges ved et afsluttende seminar (prøve).

Litteratur

Kjørup, Søren: (2003) *Forskning og samfund. En grundbog i videnskabsteori*, Gyldendal.

Olsen, Poul Bitsch og Kaare Pedersen (2003) (3. udg.): *Problemorienteret projektarbejde – en værktøjsbog*. Roskilde Universitetsforlag, kapitel 8: Videnskabsteori i projektarbejde og –rapport, s 137-168

Kompendium

Evaluerings

Der bliver en mundtlig prøve i form af et "fremlæggelsesseminar", hvor hver projektgruppe fremlægger og forsvare et seminarpapir på 5-10 sider, samt kommenterer en anden gruppes seminarpapir. Papiret skal indeholde en videnskabsteoretisk refleksion over gruppens eget projekt.

Del 1: Introduktion til videnskabsteori som disciplin

v/ *Jens Ulrich*

Forelæsningen giver en introduktion til disciplinen videnskabsteori. Hvad er videnskabsteori og hvorfor er videnskabsteori vigtig i forbindelse med forskning og projektarbejde? Videnskabsteoriens forhold til ontologi, erkendelsesteori og metode beskrives.

Litteratur:

Kjørup: Søren: (2003) *Forskning og samfund. En grundbog i videnskabsteori*, Gyldendal, Kapitel 1 og 2

Overheads/Plancher

Vil være tilgængelig på hjemmesiden efter forelæsningen

Del 2: Teorier om videnskabernes udvikling. Kuhns paradigmateteorier og Poppers falsifikationisme

v/Mogens Rüdiger

Der gives en indføring i Kuhns paradigmateteorier og i Poppers teori om falsifikation. Kuhn og Poppers teorier er oprindeligt beregnet på at beskrive den videnskabelige udvikling inden for naturvidenskaberne, men i forelæsningen "oversættes" de til det samfundsvidenskabelige felt.

Litteratur:

Kuhn, Thomas S.: *Videnskabens revolutioner*, efterskrift – 1969, Fremad 1995, s-212-261 (*I kompendium*)

Overheads/Plancher

Vil være tilgængelig på hjemmesiden før forelæsningen

Del 3: Introduktion til positivisme og historisme

v/Jens Ulrich & Mogens Rüdiger

Spørgsmålet om, hvordan sikker viden opnås står meget centralt inden for positivismen. Positiverne mener, at al viden, også den videnskabelige, skal baseres på erfaringer. Hvis vi systematiserer vores erfaringer på den rette vis kan vi opnå en sikker viden om samfundsmæssige forhold. Kernen i historismen er, at alle samfundsmæssige forhold skal betragtes som udviklingsforløb eller processer. Historismen er grundlæggende en individualiserende tilgang til samfundsstudiet, men i de senere år er der lagt større vægt på teoridannelse og generalisering.

Litteratur:

Jensen, Bernard Eric: *Historisme*, i Finn Colling og Simo Køppe (red): *Humanistisk Videnskabsteori*, DR Multimedie 1995, s 139-157, (*I kompendium*)

Kjørup: Søren: (2003) *Forskning og samfund. En grundbog i videnskabsteori*, Gyldendal, Kapitel 6 og 7

Overheads/Plancher

Nogle vil være tilgængelige på hjemmesiden før og andre efter forelæsningen

Del 4: Marxisme og Kritisk Teori

v/ *Jens Ulrich*

Med marxismen fokuseres der for alvor på videnskabelig teoribygning. Kun ved at se samfundet som et hele, er det muligt at forstå de enkelte samfundsmæssige processer. Med marxismen kan vi gå bag om de forhold, som vores erfaringer beror på. Med Kritisk Teori bliver det endvidere legalt at tilføje den videnskabelige praksis en normativ dimension. Samfundsvidenskaben er ikke værdifri, men den må have en mål at orientere sig imod.

Litteratur:

Nielsen, Peter: (2004) *Marx, marxisme(r) og den videnskabelige diskurs*, i Lars Fuglsang og Poul Bitsch Olsen (red): *Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne*, Roskilde Universitetsforlag, s- 179-206, (*I kompendium*)

Kjørup: Søren: (2003) *Forskning og samfund. En grundbog i videnskabsteori*, Gyldendal, Kapitel 10

Overheads/Plancher

Vil være tilgængelig på hjemmesiden efter forelæsningen

Del 5: Fænomenologi, hermeneutik og postmoderne teori-dannelser

v/*Jens Ulrich*

Med fænomenologien introduceres en forståelse af, at det værende i verden præsenterer sig som fænomener, når vi forsøger at begribe dem. Med udgangspunkt i en kritik af det positivistiske sandhedsbegreb præsenteres endvidere den hermeneutiske forståelse af, at videnskab nødvendigvis må være en fortolkningsproces. Endvidere præsenteres diskursteorien som et eksempel på, hvordan vi med en postmoderne tilgang kan dekonstruere vores verdensforståelse.

Litteratur:

Gilje, Nils og Harald Grimen (2002): *Samfundsvidenskabernes forudsætninger*, Hans Reitzels Forlag, kap 7, side 164-199, (*I kompendium*)

Jørgensen, Marianne W. og Louise Phillips (1999): *Diskursanalyse som teori og metode*, Roskilde Universitetsforlag, side 9-33, (*I kompendium*)

Overheads/Plancher

Vil være tilgængelig på hjemmesiden efter forelæsningen

Del 6: Tematisk eksempel og kunsten at mikse videnskabsteoretiske positioner

v/*Jens Ulrich & Mogens Rüdiger*

Med udgangspunkt i et konkret forskningsmæssigt felt, vises det, hvordan forskellige videnskabsteoretiske tilgange til samme felt bevirker forskellige forståelser af feltets

centrale problematik. Endvidere gøres der op med en forestilling om, at man skal holde sig til én videnskabsteoretisk tradition når man forsker eller når man skriver et projekt. Ofte er det givtigt at mikse de videnskabsteoretiske traditioner ud fra, hvilket konkrete problem man beskæftiger sig med. Mulighederne for miks er mange, men der er ligeledes mange faldgrupper, når man går på tværs af de videnskabsteoretiske traditioner.

Litteratur:

Ulrich, Jens: (2002) *Identitetsdannelse set i et eksistensfilosofisk perspektiv. At gribe det sociale* i Jens Ulrich: *Moderne demokratiteori. Kunsten at gå på to ben*, Ph.d.-afhandling fra Institut og Samfundsudvikling og Planlægning, Aalborg Universitet, s. 203-240. (*I kompendium*)

Overheads/Plancher

Vil være tilgængelig på hjemmesiden efter forelæsningen

Del 7: Problemstillingens faglige relevans, kernebegreber og teoriforståelse

v/Jes Adolphsen

Om ”problemets faglige relevans” må man selvfølgelig spørge, relevans for hvad eller hvem?

Her vil jeg opfatte det som relevansen for videnskabsprocessen. D.v.s. at jeg i modsætning til Bitsch Olesen og Kaare Pedersen opfatter ”problemorienteringen” som en selvstændig videnskabsteori og som derfor får en anden forståelse af kernebegreber end de andre videnskabsteorier og en anden teoriforståelse.

Litteratur:

Olsen, Poul Bitsch og Kaare Pedersen (2003) (3. udg.): *Problemorienteret projektarbejde – en værktøjsbog*. Roskilde Universitetsforlag, kapitel 8: Videnskabsteori i projektarbejde og –rapport, s 137-168

Adolphsen, Jes og Lennart Nørreklit: *Kompendium til videnskabsteori*, specielt kap. 1 (*I kompendium*) og evt. en nyskreven tekst som vil blive lagt på hjemmesiden.

Overheads/Plancher

Vil være tilgængelig på hjemmesiden efter forelæsningen

Øvelse 1. til projektgrupperne: Videnskabsteoretiske refleksioner i forbindelse med problemformuleringen.

Hvordan kan man opfatte forholdet mellem virkeligheden og metode?

Hvordan kan man opfatte forholdet mellem problemer (praktiske og teoretiske) og metode?

Hvordan er forholdet mellem praktiske problemer (planlægningsproblemer) og teoretiske problemer (f.eks anomalier, normalier eller paradokser)

Hvad begrundes problemet?

Hvilke nøglebegreber indgår i problemformuleringen; hvilken karakter har begreberne; hvordan benyttes de i projektet?

Hvordan vil man finde indikatorer på kernebegreberne i empiriske materialer?

På hvilken måde indgår teorier/forklaringer i projektet?

Hvordan opfatter I teorierne/forklaringerne videnskabsteoretisk og hvilken status har de i projektet?

Seminar på projektforsløbene i forlængelse af øvelse 1: Videnskabsteoretiske refleksioner i forbindelse med problemformuleringen.

Del 8: Projektets teoretiske og empiriske grundlag

v/Gitte Sommer Harrits

Forelæsningen vil kort opsummere forskellige opfattelser af forholdet mellem empiriske erfaringer og videnskabelige teorier inden for de videnskabsteoretiske positioner, som indtil nu er blevet præsenteret. Hvad er forholdet mellem virkelighed, videnskabelige 'data', teorier og metode, og hvordan skal de kombineres?

Herefter vil forelæsningen demonstrere, hvordan de videnskabsteoretiske positioner kan bruges som værktøjer i projektforsløbet. Centrale spørgsmål er i denne sammenhæng: Hvilken tilgang har projektet valgt, og hvilke videnskabsteoretiske antagelser indebærer denne tilgang? Hvilke antagelser om samfundet gøres? Hvilke typer af data er tilgængelige, og hvad er deres ontologiske og epistemologiske status? Og endelig: Hvordan kan tilgangen kritiseres i forskellige andre videnskabsteoretiske perspektiver?

Litteratur

Olsen, Poul Bitsch & Kaare Pedersen: *Problemorienteret projektarbejde – en værktøjsbog*, Roskilde Universitetsforlag 2003, Kapitel 8.

Dewey, John: "The pattern of inquiry", in: John Dewey, *The Later Works*, Vol 12, Southern Illinois University Press 1991, ss. 105-122. (*i kompendium*)

Overheads/Plancher

Vil være tilgængelig på hjemmesiden efter forelæsningen

Del 9: Projektets opbygning og design

v/Gitte Sommer Harrits

I forlængelse af del 8 diskuterer denne forelæsning forskellige kriterier for videnskabelig gyldighed og kvaliteten af videnskabelig viden. Uanset hvilken videnskabsteoretisk position, man arbejder inden for, må man kunne opstille nogle kriterier for, hvornår viden er tilstrækkelig sikker og dermed kan kvalificere sig til at kaldes videnskabelig eller gyldig.

Forelæsningen vil herefter fokusere på de konkrete konsekvenser, forskellige gyldighedskriterier har for forskningsprocessen og projekternes opbygning og metodiske

design. Som i del 8 vil vægten blive lagt på at demonstrere, hvordan man kan gøre brug af de videnskabsteoretiske positioner som værktøjer i det konkrete arbejde med projektet.

Samtidig vil øvelsesspørgsmålene blive gennemgået, og der vil være mulighed for at stille spørgsmål hertil.

Litteratur

Kjørup, Søren: (2003) *Forskning og samfund. En grundbog i videnskabsteori*, Gyldendal, Kapitel 3, 4 og 5

Olsen, Poul Bitsch og Kaare Pedersen (2003) (3. udg.): *Problemorienteret projektarbejde – en værktøjsbog*. Roskilde Universitetsforlag, kapitel 9: Metode i problemorienteret projektarbejde.

Overheads/Plancher

Vil være tilgængelig på hjemmesiden før forelæsningen

Øvelsesspørgsmål til projektgrupperne – Del 2

- 1) Hvilke forestillinger/hvilken forestilling om videnskab tror I Jeres projekt bygger på? Hvilke krav stilles til kvaliteten af den viden, der produceres i projektet, og hvad er det der gør, at projektets konklusioner kan betragtes som gyldige?
- 2) Hvilke antagelser om virkeligheden (samfundet) gøres i projektet, og hvilke konsekvenser har det for den måde, projektet opbygges på?
- 3) Hvordan forsøger projektet (bl.a. gennem sin metode) at leve op til sine egne kvalitetskrav og videnskabsforståelse?
- 4) Hvilke kritiske spørgsmål kan man rejse til projektet ud fra andre videnskabsteoretiske positioner, end dem projektet bygger på?

Seminar på projektførløbene i forlængelse af øvelsesspørgsmålene del 2:

Jf projektførløbets hjemmeside for information om den praktiske afvikling.

Del 10: Projektets værdimæssige og etiske grundlag og implikationer

v/Gitte Sommer Harrits

Formålet med forelæsningen er at introducere til forholdet mellem videnskab og samfund i et værdimæssigt og etisk perspektiv. Hvilken rolle har (samfunds)videnskaberne i forhold til samfundets indretning og styring? På hvilken måde kan man bedrive kritisk videnskab, og bør videnskaberne overhovedet være kritiske og "blande sig" i politiske diskussioner.

Desuden diskuteres i forhold til det konkrete forskningsprojekt, hvilke etiske problemer og implikationer, man kan støde på i processen. Hvordan bør man forholde sig til de mennesker, man undersøger, og hvordan kan man forberede sig på sådanne problemer? Hvor langt kan man gå i en undersøgelse?

Litteratur

Kjørup, Søren: (2003) *Forskning og samfund. En grundbog i videnskabsteori*, Gyldendal, Kapitel 2 og 10

Heine Andersen, "Samfundsteori, moral og de civile samfund" pp. 479-496 i Andersen, Heine og Lars Bo Kaspersen, *Klassisk og moderne samfundsteori*, Hans Reitzels Forlag, 2. udg. (*I Kompendium*)

Kvale, Steiner, Interview – En introduktion til det kvalitative forskningsinterview., Hans Reitzels forlag 2003, Kapitel 6. (*I kompendium*)

Overheads/Plancher

Vil være tilgængelig på hjemmesiden før forelæsningen

Litteraturliste - Videnskabsteori

Bøger

Kjørup, Søren: (2003) *Forskning og samfund. En grundbog i videnskabsteori*, Gyldendal.

Olsen, Poul Bitsch og Kaare Pedersen (2003) (3. udg.): Problemløst projektarbejde – en værktøjsbog. Roskilde Universitetsforlag, kapitel 8: Videnskabsteori i projektarbejde og –rapport, s 137-168

Kompendium

Udvalgte artikler / kapitler

Kuhn, Thomas S.: Videnskabens revolutioner, efterskrift – 1969, Fremad 1995, s-212-261 (*I kompendium*)

Jensen, Bernard Eric: *Historisme*, i Finn Colling og Simo Køppe (red): Humanistisk Videnskabsteori, DR Multimedie 1995, s 139-157, (*I kompendium*)

Nielsen, Peter: (2004) *Marx, marxisme(r) og den videnskabelige diskurs*, i Lars Fuglsang og Poul Bitsch Olsen (red): *Videnskabsteori i samfundsvidenskaberne*, Roskilde Universitetsforlag, s- 179-206, (*I kompendium*)

Gilje, Nils og Harald Grimen (2002): *Samfundsvidenskabernes forudsætninger*, Hans Reitzels Forlag, kap 7, side 164-199, (*I kompendium*)

Jørgensen, Marianne W. og Louise Phillips (1999): *Diskursanalyse som teori og metode*, Roskilde Universitetsforlag, side 9-33, (*I kompendium*)

Ulrich, Jens: (2002) *Identitetsdannelse set i et eksistensfilosofisk perspektiv. At gribe det sociale i Jens Ulrich: Moderne demokratiteori. Kunsten at gå på to ben*, Ph.d.-afhandling fra Institut og Samfundsudvikling og Planlægning, Aalborg Universitet, s. 203-240. (*I kompendium*)

Adolphsen, Jes og Lennart Nørreklit: *Kompendium til videnskabsteori*, specielt kap. 1 (*I kompendium*) og evt. en nyskrevet tekst som vil blive lagt på hjemmesiden.

Dewey, John: "The pattern of inquiry", in: John Dewey, The Later Works, Vol 12, Southern Illinois University Press 1991, ss. 105-122. (*I kompendium*)

Heine Andersen, "Samfundsteori, moral og de civile samfund" pp. 479-496 i Andersen, Heine og Lars Bo Kaspersen, *Klassisk og moderne samfundsteori*, Hans Reitzels Forlag, 2. udg. (*I Kompendium*)

Kvale, Steiner, Interview – En introduktion til det kvalitative forskningsinterview., Hans Reitzels forlag 2003, Kapitel 6. (*I kompendium*)

Provokationer – til brug ved gruppedannelse

1. Velfærdsstaten er overhovedet ikke truet – overlevelse kræver blot, at borgerne indser, at de er nødt til at betale mere i skat.
2. Der er ingen grund til at bekymre sig om statens gæld – det er blot ”venstre hånds gæld til den højre” (Abba Lerner).
3. En velfærdsstat med høj grad af indkomstudligning er en forudsætning for høj vækst.
4. En høj grad af indkomstudligning bremser den økonomiske vækst.
5. Flere og flere arbejdspladser vil i fremtiden flytte til udlandet. Det danske lønniveau er simpelthen for højt, det øger arbejdsløsheden, hvilket overbelaster velfærdsstat.
6. Danmark er nødt til at hæve skattesatsen idag for at finansiere ældrebyrden imorgen.
7. De ældre udgør ikke nogen byrde, hvis de selv har sparet op.
8. Danmark er nødt til at åbne sine grænser for indvandrere for at imødekomme ældrebyrden.
9. Danmark er nødt til at omlægge skattesystemet således at beskatning af mobile ressourcer (arb. kraft) nedsættes, mens skatten på immobile ressourcer (boliger) sættes op.
10. Velfærdsstatens fjende nr. 1 er kapitalmobiliteten. Hvis den begrænses har Danmark større frihed til at forfølge egne økonomisk-politiske mål.
11. Det er ikke statens pligt at forsørge studerende – de foretager en langsigtet investering som markedet vil være bedre til at optimere. En fjernelse af SU'en vil kanalisere unge imod de uddannelser der giver størst afkast – både for dem selv og for samfundet.
12. Ingen taler længere om borgerløn – men måske er det i virkeligheden løsningen på nogle af velfærdsstatens problemer. (kur mod Baumol' cost disease).